

लोक सेवा आयोग
नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, वैद्य पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको
पाठ्यक्रम

यस पाठ्यक्रम योजनालाई दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ :

प्रथम चरण :- लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क :- २००

द्वितीय चरण :- अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क :- ३०

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

प्रथम चरण : लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क :- २००

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली		प्रश्नसंख्या × अङ्क	समय
प्रथम	सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन (General Awareness & Public Management)	१००	४०	वस्तुगत (Objective)	बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	२० प्रश्न × २ अङ्क	४५ मिनेट
	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - knowledge)					३० प्रश्न × २ अङ्क	
द्वितीय	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - knowledge)	१००	४०	विषयगत (Subjective)	छोटो उत्तर (Short Answer) लामो उत्तर (Long Answer)	१२ प्रश्न × ५ अङ्क ४ प्रश्न × १० अङ्क	२ घण्टा १५ मिनेट

द्वितीय चरण : अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क :- ३०

पत्र /विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता (Interview)	३०		मौखिक (Oral)

द्रष्टव्य :

- यो पाठ्यक्रमको योजनालाई प्रथम चरण र द्वितीय चरण गरी दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ ।
- लिखित परीक्षाको प्रश्नपत्रको माध्यम भाषा पाठ्यक्रमको विषयवस्तु जुन भाषामा दिइएको छ सोही भाषाको आधारमा नेपाली वा अंग्रेजी मध्ये कुनै एक मात्र भाषा हुनेछ । तर विषयवस्तुलाई स्पष्ट गर्नुपर्ने अवस्थामा दुवै भाषा समेत प्रयोग सकिने छ ।
- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुनेछ ।
- प्रथम पत्र र द्वितीय पत्रको लिखित परीक्षा छुट्टाछुट्टै हुनेछ । तर एकैदिनमा परीक्षा लिइनेछ ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक हुने परीक्षामा परीक्षार्थीले उत्तर लेख्दा अंग्रेजी ठूलो अक्षरहरू (Capital letters): A, B, C, D मा लेख्नुपर्नेछ । सानो अक्षरहरू (Small letters): a, b, c, d लेखेको वा अन्य कुनै सङ्केत गरेको भए सबै उत्तरपुस्तिका रद्द हुनेछ ।
- बहुवैकल्पिक प्रश्न हुने परीक्षामा कुनै प्रकारको क्याल्कुलेटर (Calculator) प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- विषयगत प्रश्नहरूको हकमा तोकिएको अंकको एउटा लामो प्रश्न वा एउटै प्रश्नका दुई वा दुईभन्दा बढी भाग (Two or more parts of a single question) वा एउटा प्रश्न अन्तर्गत दुई वा बढी टिप्पणीहरू (Short notes) सोध्न सकिने छ ।
- विषयगत प्रश्न हुनेका हकमा प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन् । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नको उत्तर सोहीखण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।
- परीक्षामा सोधिने प्रश्नसंख्या, अङ्क र अङ्कभार यथासम्भव सम्बन्धित पत्र/विषयमा दिइए अनुसार हुनेछ ।

लोक सेवा आयोग

नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, वैद्य पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

११. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।
१२. प्रथम चरणको परीक्षाबाट छनोट भएका उम्मेदवारलाई मात्र द्वितीय चरणको परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ ।
१३. यस भन्दा अगाडि लागू भएको माथि उल्लेखित सेवा, समूहको पाठ्यक्रम खारेज गरिएको छ ।
१४. पाठ्यक्रम लागू मिति : - २०८०/१०/२२

लोक सेवा आयोग
नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, वैद्य पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको
पाठ्यक्रम

प्रथम पत्र (Paper I) :-

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन तथा सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान

भाग (Part I) :

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन

(General Awareness and Public Management)

खण्ड (Section - A) : (१० प्रश्न× २ अङ्क = २० अङ्क)

1. सामान्य ज्ञान (General Awareness)

- 1.1 नेपालको भौगोलिक अवस्था, प्राकृतिक स्रोत र साधनहरू
- 1.2 नेपालको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र सामाजिक अवस्था सम्बन्धी जानकारी
- 1.3 नेपालको आर्थिक अवस्था र चालु आवधिक योजना सम्बन्धी जानकारी
- 1.4 जैविक विविधता, दिगो विकास, वातावरण, प्रदूषण, जलवायु परिवर्तन र जनसंख्या व्यवस्थापन
- 1.5 मानव जीवनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने विज्ञान र प्रविधिका महत्वपूर्ण उपलब्धिहरू
- 1.6 जनस्वास्थ्य, रोग, खाद्य र पोषण सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- 1.7 नेपालको संविधान (भाग १ देखि ५ सम्म र अनुसूचीहरू)
- 1.8 संयुक्त राष्ट्रसंघ र यसका विशिष्टीकृत संस्था सम्बन्धी जानकारी
- 1.9 क्षेत्रीय संगठन (सार्क, बिमस्टेक, आसियान र युरोपियन संघ) सम्बन्धी जानकारी
- 1.10 राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका समसामयिक गतिविधिहरू

खण्ड (Section - B) : (१० प्रश्न× २ अङ्क = २० अङ्क)

2. सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)

- 2.1 कार्यालय व्यवस्थापन (Office Management)
 - 2.1.1 कार्यालय (Office) : परिचय, महत्व, कार्य र प्रकार
 - 2.1.2 सहायक कर्मचारीका कार्य र गुणहरू
 - 2.1.3 कार्यालय स्रोत साधन (Office Resources): परिचय र प्रकार
 - 2.1.4 कार्यालयमा सञ्चारको महत्व, किसिम र साधन
 - 2.1.5 कार्यालय कार्यविधि (Office Procedure) : पत्र व्यवहार (Correspondence), दर्ता र चलानी (Registration & Dispatch), फाइलिङ (Filing), परिपत्र (Circular), तोक आदेश (Order), टिप्पणी लेखन र टिप्पणी तयार पार्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू
 - 2.1.6 अभिलेख व्यवस्थापन (Record Management)
- 2.2 निजामती सेवा ऐन र नियमावलीमा भएका देहायका व्यवस्थाहरू
 - 2.2.1 निजामती सेवाको गठन, संगठन संरचना, पदपूर्ति गर्ने तरिका र प्रक्रियाहरू
 - 2.2.2 कर्मचारीको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा, विदा, विभागीय सजाय र अवकाश
 - 2.2.3 कर्मचारीले पालन गर्नुपर्ने आचरण, नैतिक दायित्व र कर्तव्यहरू
- 2.3 संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय सम्बन्धी जानकारी
- 2.4 संवैधानिक निकाय सम्बन्धी जानकारी
- 2.5 सरकारी बजेट, लेखा र लेखापरीक्षण प्रणाली सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- 2.6 सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अर्थ, सेवा प्रवाह गर्ने निकाय, तरिका र माध्यमहरू
- 2.7 मानव अधिकार, सुशासन र सूचनाको हक सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- 2.8 सार्वजनिक वडापत्र (Public Charter)
- 2.9 व्यवस्थापनको अवधारणा तथा सार्वजनिक व्यवस्थापनमा निर्देशन, नियन्त्रण, समन्वय, निर्णय प्रक्रिया, उत्प्रेरणा र नेतृत्व सम्बन्धी जानकारी
- 2.10 मानवीय मूल्य मान्यता (Human Values), नागरिक कर्तव्य र दायित्व तथा अनुशासन

लोक सेवा आयोग
नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, वैद्य पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको
पाठ्यक्रम

भाग (Part II) :-

सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - Knowledge)

(३० प्रश्न× २ अङ्क = ६० अङ्क)

१. **मौलिक सिद्धान्त, शरीर रचना र क्रिया विज्ञान**
 - १.१ आयुर्वेद अवतरण, प्रकृति, शरीर, इन्द्रिय, मन र आत्मा, दोष, भेद, स्थान, कर्म, ज्ञान, धातु उपधातु, मल, पंचमहाभूत, संख्या र सामान्य परिचय
 - १.२ कोष, संगठन, तन्तु प्रकार, अस्थि प्रकार, संख्या, कर्म विभाजन, गणना, षडंग शरीर, सन्धि, प्रकार, कार्य, मांशपेशी, सामान्य प्रकार, नसा, स्वरयन्त्र, श्वासनली, फुफ्फुस, मुख, दन्त, लालाग्रन्थी, अन्ननली, आमाशय, ग्रहणी, क्षुद्रान्त
 - १.३ रक्तसञ्चार प्रणाली, हृदय, धमनी, शिरा, रक्त उत्सर्जन प्रणाली, स्त्री पुरुष प्रजननांग, पंचेन्द्रियहरूको रचना र क्रिया सम्बन्धी ज्ञान
 - १.४ जीवनीय घोल (Electrolite Fluid) को ज्ञान, पि.एच. मात्रा
२. **द्रव्यगुण**
 - २.१ द्रव्यगुण शास्त्र: परिचय, प्रयोजन, वर्णित पाँच एवं सात पर्दाथ, द्रव्य लक्षण, कर्म, समवाय, कारण द्रव्य, कार्य द्रव्य, वर्गीकरण, रस, गुण, वीर्य, विपाक प्रभावको परिभाषा, भेद, कर्म, विशाक्त गुण
 - २.२ पारिभाषिक शब्दहरू:- दीपन, पाचन, शमन, अनुलोमन, स्रसन, भेदन, रेचन, वमन, संशोधन, छेदन, लेखन, ग्राही, स्तम्भन, रसायन, अभिष्यन्दी, बृहण आदि कर्मको ज्ञान
 - २.३ द्रव्य नाम र सामान्य प्रयोग ज्ञान: त्रिफला, त्रिकटु, चतुरुष्ण, पञ्चकोल, षडुष्ण, चतुर्वीज, पंचतित्त, लघुपञ्चमूल, बृहत्पञ्चमूल, दशमूल, अष्टवर्ग, पञ्चवल्कल, पञ्चतृण, जीवनीयगण, क्षाराष्टक, उपविष, अम्लगण, चतुस्नेह, शीलाजित, रसाञ्जन
 - २.४ निम्न द्रव्यहरूको आमयिक प्रयोग, प्रमोज्य अंग, मात्राको सामान्य जानकारी: आर्द्रक, आमलकी, अशोक, आरग्वध, अश्वगन्धा, अर्क, उशीर, उदुम्बर, एला, एरण्ड, कुटज, कुटकी, किराततित्त, कम्पल्लक, कटफल, कुमारी, कुश, कास, कुष्ठ, खदिर, गुग्गुल, गुडूची, गोकुशुर, चांगेरी, चित्रक, चन्दन, जपा, जटामसी, जीरक, जातीफल, तुलसी, दुर्वा, दारुहरिद्रा, द्रोणपुष्पी, धातकी, धान्यक, पिप्पली, पिपल, प्रियंगु, पाठा, पलास, पृश्निपर्णी, पुनर्नवा, बला, बृहती, बर, बरुण, बिल्व, बाकुची, विडंग, बंशलोचन, विभीतक, भृंगराज, भूम्यामलकी, मुस्तक, मूलक, मरिच मण्डूकपर्णी, मञ्जीष्ठा, यष्टिमधु, यवानी, रोहितक, रसोन, रुद्राक्ष, लवंग, लाक्षा, वचा, वासा, शतावरी, शंखपुष्पी, सर्पगन्धा, सारिवा, हरितकी, हरिद्रा, हिंगु, त्रिवृत्
३. **रस शास्त्र तथा भैषज्य कल्पना**
 - ३.१ रसशास्त्र परिचय र पारिभाषिक शब्द : रस (पारद), महारस (अभ्रक, माक्षिक, शिलाजित), उपरस (गन्धक, गैरिक), साधारण रस, (नवसादर, हिंगुल), सुधावर्ग (चुना, खटिका, दुग्धपाषाण, यवक्षार, सर्जिकक्षार, गोदन्ति, कपर्दक, शुक्ति, शंख, मृगशृंग, मयूरपुच्छ), रत्न (मोति, प्रवाल), धातु, उपधातु (मण्डुर), विष (स्थावर, जांगम), विष- उपविषको सामान्य परिचय
 - ३.२ भैषज्य कल्पना : भैषज्य कल्पनाको परिचय, महत्व, शुद्धिकरण महत्व, औषध स्रोत, पंचविध कषाय कल्पना (निर्माण विधि, मात्रा, प्रयोग सम्बन्धी सामान्य जानकारी)
 - ३.३ चूर्ण: त्रिफला चूर्ण, सितोपलादि चूर्ण, अविपत्तिकर चूर्ण, सुदर्शन चूर्ण
 - ३.४ वटी: योगराज गुग्गुल, कुटज घनवटी
 - ३.५ अवलेह: वासावलेह, कण्टकार्यावलेह, कुटजावलेह, च्यवनप्राश, चित्रक हरीतकी
 - ३.६ अञ्जन: रसाञ्जन
 - ३.७ आसव/अरिष्ट: कुमार्यासव, द्राक्षासव, लोहासव, दशमूलारिष्ट, अशोकारिष्ट
 - ३.८ घृत/तैल: त्रिफला घृत, लसुन तेल, सिक्थ तेल
 - ३.९ मलहम: दद्रुविद्रावण मलहम आदिको निर्माण, गुण, मात्रा, प्रयोग बारे सामान्य ज्ञान
४. **निदान र चिकित्सा**
 - ४.१ अष्टविध परीक्षा, पंचनिदान

लोक सेवा आयोग
नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, वैद्य पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको
पाठ्यक्रम

- ४.२ निम्न रोगहरूको निदान, लक्षण, चिकित्सा सम्बन्धी सामान्य ज्ञान: अग्निमान्द्य, अतिसार, अम्लपित्त, आमवात, सन्धिवात, वातरक्त, उदररोग, कामला, कास, चर्मरोग, कृमी, ग्रहणी, गृध्रसी, ज्वर, प्रवाहिका, पाण्डू, विसर्प, मूत्रकृच्छ, राजयक्ष्मा, श्वास, शुल, शोध
- ५. शल्य र शालाक्य चिकित्सा**
- ५.१ परिचय, व्रण शोथ, विद्रधि, सद्योव्रणका परिचय, कारण, भेद, लक्षण, चिकित्सा, अष्टविध शस्त्रकर्म, अस्थिभग्न, सन्धिच्यूत एवं प्रारम्भिक चिकित्सा
- ५.२ क्षारसुत्र को परिचय र विधिको सामान्य जानकारी
- ५.३ नासागत रोग - संख्या सम्प्राप्ति, लक्षण, सामान्य चिकित्सा, प्रतिश्याय, नासागत रक्तपित्त, सूर्यावर्त, अर्धावभेदक, शीताद, दन्तशूल, कृमीदन्त, दन्तहर्ष, मुखपाक, तुण्डीकेरी शोथ, कष्ठशोथ, कर्णस्राव, कर्णशूल, पक्ष्मकोप, अभिष्यन्द, नक्तान्धका परिचय, लक्षण र सामान्य चिकित्सा
- ५.४ नासागत एवं कर्णगत शल्य निर्हरण विधि
- ६. बाल र स्त्री रोग**
- ६.१ परिभाषा, स्तन्यपान, क्षीरवर्धक द्रव्य, नाभिपाक, दन्तोद्भेदकालिक व्याधि, लक्षण, चिकित्सा, उदरशूल, बालातिसार, गुदपाक, कृमि, बालशोष, फक्क, छर्दि, बाल कामला, बाल श्वसनक ज्वर, प्रतिश्याय लक्षण, सामान्य चिकित्सा
- ६.२ स्त्री ऋतुकाल, रज काल, रजस्वला, कष्टार्तव, श्वेतप्रदर, सूतीका रोग, कारण, लक्षण, सामान्य चिकित्सा
- ६.३ गर्भिणी मासानुमासिक परिचर्या, पाण्डु, कामला, शोथ, कारण, लक्षण सामान्य चिकित्सा
- ७. स्वस्थवृत्त**
- ७.१ स्वस्थवृत्तको परिभाषा, स्वास्थ्य लक्षण, रोग कारण, लक्षण,
- ७.२ दिनचर्या, ऋतुचर्या, जनपदोर्ध्वंश, ओकसात्म्य, धारणीय अधारणीय वेग
- ७.३ व्यायाम, स्नान, अभ्यंग, व्याधिक्रमत्व ज्ञान
- ७.४ योग एवं प्राकृतिक चिकित्साको सामान्य ज्ञान
- ७.५ अष्टांग योग को परिचय र महत्व
- ७.६ केही बहुउपयोगी आशनहरूको परिचय विधि र फाइदा- सूर्य नमस्कार, पद्मासन, वज्रासन, सिद्धासन, गोमुखासन, ताडासन, उष्ट्रासन, पवनमुक्तासन, सर्वाङ्गासन
- ७.७ प्राणायामको परिचय र महत्व
- ७.८ अनुलोम विलोम, भ्रामरी, कपालभाति प्राणायाम को सामान्य परिचय, विधि र महत्वबारे जानकारी
- ८. पंचकर्म चिकित्सा**
- ८.१ पंचकर्म को परिचय र महत्व
- ८.२ पूर्व कर्म, स्नेहन, अभ्यङ्ग को परिचय, महत्व र विधिबारे जानकारी
- ८.३ स्वेदन को परिचय र महत्वबारे जानकारी
- ८.४ नाडी स्वेदन एवं सर्वाङ्ग पेटी स्वेदन को प्रयोग विधिबारे जानकारी
- ८.५ सामान्य पूर्व कर्म हरु जस्तै जानु बस्ती कटी बस्ती शिरोधारा योनि प्रक्षालन आदिको प्रयोग विधिबारे जानकारी
- ८.६ प्रतिमर्श नस्य, मात्रा वस्ति परिचय र विधिबारे जानकारी
- ९. सामुदायिक चिकित्सा**
- ९.१ निम्नलिखित रोगहरूको परिचय, निदान, लक्षण, रोकथाम र चिकित्सा बारे सामान्य ज्ञान:- ठेउला (Chickenpox), दादुरा (Measles), हाँडे/कर्णमूलशोथ (Mumps), कुष्ठरोग (Leprosy), विषमज्वर (Malaria), कालाज्वर (Kalazar), श्लीपद (Filaria), प्रवाहिका (Dysentery), लहरेखोकी (Whooping cough), भ्यागुते रोग (Diphtheria), धनुष्टंकार (Tetanus), गण्डुस्पदक्रिमी (Roundworm), अङ्कुशेजुका (Hookworm), स्फितक्रिमी (Tapeworm), चूर्ना

लोक सेवा आयोग

नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, वैद्य पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

(Pinworm), प्रतिश्याय (Common cold), क्षयरोग/राजयक्ष्मा (Tuberculosis), मुखशोथ (Stomatitis), यकृतशोथ (Hepatitis), दाद/दद्रु (Ringworm), लुतो/पामा (Scabies), आमाशयगतशो (Gastritis), मष्तिष्कावरण ज्वर (Meningitis)

- ९.२ समुदायमा हुने सरुवा रोगहरूको परिचय र नियन्त्रण, खोप पद्धति बारे सामान्य ज्ञान
- ९.३ कृपोषण (Malnutrition) जन्य रोगहरूको सामान्य परिचय, निदान र चिकित्सा
- ९.४ नसर्ने रोगहरूको सामान्य परिचय
- ९.५ मधुमेह, उच्च रक्तचाप, अर्बुद रोग, थाइराइड सम्बन्धी विकृति हरूको सामान्य परिचय, जीवनशैली तथा व्यवस्थापन बारे जानकारी
- ९.६ निम्न अवस्थाहरूको प्राथमिक उपचार, कारण, लक्षण बारे ज्ञान- कृत्रिम श्वासप्रश्वास क्रिया, ड्रेसिड तथा वेण्डेज, रक्तस्राव, विष, सर्पविष, रेविज रोग, पानीमा डुब्नु, दग्ध, लु लाग्नु, अस्थिभंग, सन्धिच्यूत (Dislocation)
- ९.७ जनस्वास्थ्य वातावरणीय स्वास्थ्य, वायु, जलको ज्ञान, Carbohydrate, Protein, Fat, Mineral, Vitamin, पानी, अन्न, दूध, मासु बारे ज्ञान

१०. परिवार नियोजन, जनसंख्या तथा स्वास्थ्य प्रणाली

- १०.१ Vital Statistics, जनसंख्या, जनगणना, मातृ-मृत्युदर, शिशु जन्म तथा मृत्युदर, परिवार नियोजनका विधिहरू र तिनका फाइदा बेफाइदा बारे ज्ञान
- १०.२ नेपालमा प्रचलित स्वास्थ्य प्रणालीहरू सम्बन्धी जानकारी
- १०.३ आयुर्वेद विभाग, प्रादेशिक स्वास्थ्य मन्त्रालय तथा स्थानिय तहका स्वास्थ्य शाखा/महाशाखा सम्बन्धी जानकारी
- १०.४ आयुर्वेद चिकित्सा परिषद नेपाल, World Health Organization, Red cross सम्बन्धी जानकारी
- १०.५ आयुर्वेदका राष्ट्रिय कार्यक्रमहरू सम्बन्धी जानकारी
- १०.६ नागरिक आरोग्य कार्यक्रम सम्बन्धी जानकारी
- १०.७ आयुर्वेद सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी जानकारी

प्रथम पत्रको लागि यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिने छ ।

प्रथम पत्र (वस्तुगत)					
भाग	खण्ड	विषयबस्तु	परीक्षा प्रणाली	अङ्कभार	प्रश्न संख्या × अङ्क
I	(A)	सामान्य ज्ञान (General Awareness)	बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	२०	१० प्रश्न × २ अङ्क = २०
	(B)	सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)		२०	१० प्रश्न × २ अङ्क = २०
II	-	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based -knowledge)		६०	३० प्रश्न × २ अङ्क = ६०

प्रथम पत्रको **भाग (Part II)** सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job based -knowledge) को पाठ्यक्रमका इकाईबाट परीक्षामा यथासम्भव देहाय बमोजिम प्रश्नहरू सोधिने छ ।

इकाई	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
प्रश्न संख्या	3	5	5	3	3	2	2	2	3	2

लोक सेवा आयोग
नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, वैद्य पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको
पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्र (Paper II) :-
सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based -knowledge)

खण्ड (Section) (A) :- ५० अङ्क

१. मौलिक सिद्धान्त, शरीर रचना र क्रिया विज्ञान
 - १.१ आयुर्वेद अवतरण, प्रकृति, शरीर, इन्द्रिय, मन र आत्मा, दोष, भेद, स्थान, कर्म, ज्ञान, धातु उपधातु, मल, पंचमहाभूत, संख्या र सामान्य परिचय
 - १.२ कोष, संगठन, तन्तु प्रकार, अस्थि प्रकार, संख्या, कर्म विभाजन, गणना, षडंग शरीर, सन्धि, प्रकार, कार्य, मांशपेशी, सामान्य प्रकार, नसा, स्वरयन्त्र, श्वासनली, फुफ्फुस, मुख, दन्त, लालाग्रन्थी, अन्ननली, आमाशय, ग्रहणी, क्षुद्रान्त
 - १.३ रक्तसञ्चार प्रणाली, हृदय, धमनी, शिरा, रक्त उत्सर्जन प्रणाली, स्त्री पुरुष प्रजननांग, पंचेन्द्रियहरुको रचना र क्रिया सम्बन्धी ज्ञान
 - १.४ जीवनीय घोल (Electrolite Fluid) को ज्ञान, पि.एच. मात्रा
२. द्रव्यगुण
 - २.१ द्रव्यगुण शास्त्र: परिचय, प्रयोजन, वर्णित पाँच एवं सात पर्दाथ, द्रव्य लक्षण, कर्म, समवाय, कारण द्रव्य, कार्य द्रव्य, वर्गीकरण, रस, गुण, वीर्य, विपाक प्रभावको परिभाषा, भेद, कर्म, विशाक्त गुण
 - २.२ पारिभाषिक शब्दहरु:- दीपन, पाचन, शमन, अनुलोमन, संसन, भेदन, रेचन, वमन, संशोधन, छेदन, लेखन, ग्राही, स्तम्भन, रसायन, अभिष्यन्दी, बृहण आदि कर्मको ज्ञान
 - २.३ द्रव्य नाम र सामान्य प्रयोग ज्ञान: त्रिफला, त्रिकटु, चतुरुष्ण, पञ्चकोल, षडुष्ण, चतुर्वीज, पंचतित्त, लघुपञ्चमूल, बृहतपञ्चमूल, दशमूल, अष्टवर्ग, पञ्चवल्कल, पञ्चतृण, जीवनीयगण, क्षाराष्टक, उपविष, अम्लगण, चतुस्नेह, शीलाजित, रसाञ्जन
 - २.४ निम्न द्रव्यहरुको आमयिक प्रयोग, प्रमोज्य अंग, मात्राको सामान्य जानकारी: आर्द्रक, आमलकी, अशोक, आरग्वध, अश्वगन्धा, अर्क, उशीर, उदूम्वर, एला, एरण्ड, कुटज, कुटकी, किराततित्त, कम्पल्लक, कटफल, कुमारी, कुश, कास, कुष्ठ, खदिर, गुग्गुलु, गुडूची, गोकुश, चांगेरी, चित्रक, चन्दन, जपा, जटामसी, जीरक, जातीफल, तुलसी, दुर्वा, दारुहरिद्रा, द्रोणपुष्पी, धातकी, धान्यक, पिप्पली, पिपल, प्रियंगु, पाठा, पलास, पृश्निपर्णी, पुनर्नवा, बला, बृहती, बर, बरुण, बिल्व, बाकुची, बिडंग, बंशलोचन, विभीतक, भृंगराज, भूम्यामलकी, मुस्तक, मूलक, मरिच मण्डूकपर्णी, मञ्जीष्ठा, यष्टिमधु, यवानी, रोहितक, रसोन, रुद्राक्ष, लवंग, लाक्षा, वचा, वासा, शतावरी, शंखपुष्पी, सर्पगन्धा, सारिवा, हरितकी, हरिद्रा, हिंगु, त्रिवृत्त
३. रस शास्त्र तथा भैषज्य कल्पना
 - ३.१ रसशास्त्र परिचय र पारिभाषिक शब्द : रस (पारद), महारस (अभ्रक, माक्षिक, शिलाजित), उपरस (गन्धक, गौरिक), साधारण रस, (नवसादर, हिंगुल), सुधावर्ग (चुना, खटिका, दुग्धपाषाण, यवक्षार, सर्जिकक्षार, गोदन्ति, कपर्दक, शुक्ति, शंख, मृगश्रृंग, मयूरपुच्छ), रत्न (मोति, प्रवाल), धातु, उपधातु (मण्डुर), विष (स्थावर, जांगम), विष- उपविषको सामान्य परिचय
 - ३.२ भैषज्य कल्पना : भैषज्य कल्पनाको परिचय, महत्व, शुद्धिकरण महत्व, औषध स्रोत, पंचविध कषाय कल्पना (निर्माण विधि, मात्रा, प्रयोग सम्बन्धी सामान्य जानकारी)
 - ३.३ चूर्ण: त्रिफला चूर्ण, सितोपलादि चूर्ण, अविपत्तिकर चूर्ण, सुदर्शन चूर्ण
 - ३.४ वटी: योगराज गुग्गुलु, कुटज घनवटी
 - ३.५ अवलेह: वासावलेह, कण्टकार्यावलेह, कुटजावलेह, च्यवनप्राश, चित्रक हरीतकी
 - ३.६ अञ्जन: रसाञ्जन
 - ३.७ आसव/अरिष्ट: कुमार्यासव, द्राक्षासव, लोहासव, दशमूलारिष्ट, अशोकारिष्ट
 - ३.८ घृत/तैल: त्रिफला घृत, लसुन तैल, सिक्थ तैल
 - ३.९ मलहम: दद्रुविद्रावण मलहम आदिको निर्माण, गुण, मात्रा, प्रयोग बारे सामान्य ज्ञान
४. निदान र चिकित्सा
 - ४.१ अष्टविध परीक्षा, पंचनिदान

लोक सेवा आयोग

नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, वैद्य पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

४.२ निम्न रोगहरूको निदान, लक्षण, चिकित्सा सम्बन्धी सामान्य ज्ञान: अग्निमान्ध, अतिसार, अम्लपित्त, आमवात, सन्धिवात, वातरक्त, उदररोग, कामला, कास, चर्मरोग, कृमी, ग्रहणी, गृध्रसी, ज्वर, प्रवाहिका, पाण्डू, विसर्प, मूत्रकृच्छ, राजयक्ष्मा, श्वास, शुल, शोध

५. शल्य र शालाक्य चिकित्सा

५.१ परिचय, व्रण शोध, विद्रधि, सद्योव्रणका परिचय, कारण, भेद, लक्षण, चिकित्सा, अष्टविध शस्त्रकर्म, अस्थिभग्न, सन्धिच्यूत एवं प्रारम्भिक चिकित्सा

५.२ क्षारसुत्र को परिचय र विधिको सामान्य जानकारी

५.३ नासागत रोग - संख्या सम्प्राप्ति, लक्षण, सामान्य चिकित्सा, प्रतिश्याय, नासागत रक्तपित्त, सूर्यावर्त, अर्धावभेदक, शीताद, दन्तशूल, कृमीदन्त, दन्तहर्ष, मुखपाक, तुण्डीकेरी शोध, कष्ठशोध, कर्णस्राव, कर्णशूल, पक्ष्मकोप, अभिष्यन्द, नक्तान्धका परिचय, लक्षण र सामान्य चिकित्सा

५.४ नासागत एवं कर्णगत शल्य निर्हरण विधि

६. बाल र स्त्री रोग

६.१ परिभाषा, स्तन्यपान, क्षीरवर्धक द्रव्य, नाभिपाक, दन्तोद्भेदकालिक व्याधि, लक्षण, चिकित्सा, उदरशूल, बालातिसार, गुदपाक, कृमि, बालशोष, फक्क, छर्दि, बाल कामला, बाल श्वसनक ज्वर, प्रतिश्याय लक्षण, सामान्य चिकित्सा

६.२ स्त्री ऋतुकाल, रज काल, रजस्वला, कष्टार्तव, श्वेतप्रदर, सूतीका रोग, कारण, लक्षण, सामान्य चिकित्सा

६.३ गर्भिणी मासानुमासिक परिचर्या, पाण्डु, कामला, शोध, कारण, लक्षण सामान्य चिकित्सा

खण्ड (Section) (B) :- ५० अङ्क

७. स्वस्थवृत्त

७.१ स्वस्थवृत्तको परिभाषा, स्वास्थ्य लक्षण, रोग कारण, लक्षण,

७.२ दिनचर्या, ऋतुचर्या, जनपदोद्धवंश, ओकसात्म्य, धारणीय अधारणीय वेग

७.३ व्यायाम, स्नान, अभ्यंग, व्याधिक्रमत्व ज्ञान

७.४ योग एवं प्राकृतिक चिकित्साको सामान्य ज्ञान

७.५ अष्टांग योग को परिचय र महत्व

७.६ केही बहुउपयोगी आशनहरूको परिचय विधि र फाइदा- सूर्य नमस्कार, पद्मासन, वज्रासन, सिद्धासन, गोमुखासन, ताडासन, उष्ट्रासन, पवनमुक्तासन, सर्वाङ्गासन

७.७ प्राणायामको परिचय र महत्व

७.८ अनुलोम विलोम, भ्रामरी, कपालभाति प्राणायाम को सामान्य परिचय, विधि र महत्वबारे जानकारी

८. पंचकर्म चिकित्सा

८.१ पंचकर्म को परिचय र महत्व

८.२ पूर्व कर्म, स्नेहन, अभ्यङ्ग को परिचय, महत्व र विधिबारे जानकारी

८.३ स्वेदन को परिचय र महत्वबारे जानकारी

८.४ नाडी स्वेदन एवं सर्वाङ्ग पेटी स्वेदन को प्रयोग विधिबारे जानकारी

८.५ सामान्य पूर्व कर्म हरु जस्तै जानु बस्ती कटी बस्ती शिरोधारा योनि प्रक्षालन आदिको प्रयोग विधिबारे जानकारी

८.६ प्रतिमर्श नस्य, मात्रा वस्ति परिचय र विधिबारे जानकारी

९. सामुदायिक चिकित्सा

९.१ निम्नलिखित रोगहरूको परिचय, निदान, लक्षण, रोकथाम र चिकित्सा बारे सामान्य ज्ञान:- ठेउला (Chickenpox), दादुरा (Measles), हाँडे/कर्णमूलशोध (Mumps), कुष्ठरोग (Leprosy), विषमज्वर (Malaria), कालाज्वर (Kalazar), श्लीपद (Filaria), प्रवाहिका (Dysentery), लहरेखोकी (Whooping cough), भ्यागुते रोग (Diphtheria), धनुष्टंकार (Tetanus),

लोक सेवा आयोग
नेपाल स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, वैद्य पदको खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको
पाठ्यक्रम

गण्डुस्पदक्रिमी (Roundworm), अङ्गुशेजुका (Hookworm), स्फितक्रिमी (Tapeworm), चूर्ना (Pinworm), प्रतिश्याय (Common cold), क्षयरोग/राजयक्ष्मा (Tuberculosis), मुखशोथ (Stomatitis), यकृतशोथ (Hepatitis), दाद/दद्रु (Ringworm), लुतो/पामा (Scabies), आमाशयगतशो (Gastritis), मष्तिष्कावरण ज्वर (Meningitis)

- ९.२ समुदायमा हुने सरुवा रोगहरूको परिचय र नियन्त्रण, खोप पद्धति बारे सामान्य ज्ञान
- ९.३ कुपोषण (Malnutrition) जन्य रोगहरूको सामान्य परिचय, निदान र चिकित्सा
- ९.४ नसर्ने रोगहरूको सामान्य परिचय
- ९.५ मधुमेह, उच्च रक्तचाप, अर्बुद रोग, थाइराइड सम्बन्धी विकृति हरूको सामान्य परिचय, जीवनशैली तथा व्यवस्थापन बारे जानकारी
- ९.६ निम्न अवस्थाहरूको प्राथमिक उपचार, कारण, लक्षण बारे ज्ञान- कृत्रिम श्वासप्रश्वास क्रिया, ड्रेसिड तथा वेण्डेज, रक्तस्राव, विष, सर्पविष, रेविज रोग, पानीमा डुब्नु, दग्ध, लु लाग्नु, अस्थिभंग, सन्धिच्युत (Dislocation)
- ९.७ जनस्वास्थ्य वातावरणीय स्वास्थ्य, वायु, जलको ज्ञान, Carbohydrate, Protein, Fat, Mineral, Vitamin, पानी, अन्न, दूध, मासु बारे ज्ञान

१०. परिवार नियोजन, जनसंख्या तथा स्वास्थ्य प्रणाली

- १०.१ Vital Statistics, जनसंख्या, जनगणना, मातृ-मृत्युदर, शिशु जन्म तथा मृत्युदर, परिवार नियोजनका विधिहरू र तिनका फाइदा बेफाइदा बारे ज्ञान
- १०.२ नेपालमा प्रचलित स्वास्थ्य प्रणालीहरू सम्बन्धी जानकारी
- १०.३ आयुर्वेद विभाग, प्रादेशिक स्वास्थ्य मन्त्रालय तथा स्थानिय तहका स्वास्थ्य शाखा/महाशाखा सम्बन्धी जानकारी
- १०.४ आयुर्वेद चिकित्सा परिषद नेपाल, World Health Organization, Red cross सम्बन्धी जानकारी
- १०.५ आयुर्वेदका राष्ट्रिय कार्यक्रमहरू सम्बन्धी जानकारी
- १०.६ नागरिक आरोग्य कार्यक्रम सम्बन्धी जानकारी
- १०.७ आयुर्वेद सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी जानकारी

द्वितीय पत्रको लागि यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ ।

द्वितीय पत्र (विषयगत)					
पत्र	विषय	खण्ड	अङ्कभार	छोटो उत्तर	लामो उत्तर
द्वितीय	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based-Knowledge)	(A)	५०	६ प्रश्न × ५ अङ्क = ३०	२ प्रश्न × १० अङ्क = २०
		(B)	५०	६ प्रश्न × ५ अङ्क = ३०	२ प्रश्न × १० अङ्क = २०